

Excursieverslagen van FLORON-kampen 1997

*Verslag van het inventarisatieweekend in Almere van 31 mei t/m 1 juni 1997 —
Egbert de Boer, Vlierstraat 6, 8171 BC Vaassen*

Het was een in velerlei opzichten geslaagd weekend. Er waren ongeveer twintig deelnemers waaronder een aantal uit Almere. In totaal werden er 21 kilometerhokken geïnventariseerd. Voor niet-Flevolandse soms met enigszins teleurstellende resultaten. Maar als je bedenkt dat er vóór het weekend 422 soorten uit Zuidelijk Flevoland bekend waren en na afloop 478, dan valt het nogal mee.

1. Het Almeerderhout (km-hok: 150/480, 148/481, 149/481, 147/482, 148/482, 149/482, 146/484, 147/484)

Het Almeerderhout is aangelegd vanaf 1974 en ingeplant met inlandse bomen en struiken. In dit gebied werd in 1995 bij het Cirkelbos een beek gegraven die zijn kwelwater ontvangt uit het Gooimeer en 3,5 km verderop uitstroomt in de Waterlandse Tocht.

In het Almeerderhout was het erg moeilijk om tot 100 soorten per km² te komen. Ook de beek bracht hierin geen verandering. Langs de beek groeit veel Grote brandnetel (*Urtica dioica*). Dit geeft aan dat de bodem erg voedselrijk is. Op enkele plekken langs de beek groeien soorten als: Moerasandijvie (*Tephrosia palustris*), Rode waterereprijs (*Veronica catenata*), Zeegroene rus (*Juncus inflexus*), Koninginnenkruid (*Eupatorium cannabinum*) en Harig wilgeroosje (*Epilobium hirsutum*). Met andere woorden: de beek is er, maar de 'leukere' beekbegeleidende soorten moeten nog komen en omdat de grond zo voedselrijk is kan dat nog wel even duren.

Het Almeerderhout zelf is wat afwisselender met Moerasmelkdistel (*Sonchus palustris*) Echte koekoeksbloem (*Lychnis flos-cuculi*) en langs slootjes weer Moerasandijvie (*Tephrosia palustris*). Onder bomen groeit op diverse plekken Brede wespenorchis (*Epipactis helleborine*).

Het meest gevarieerd zijn de wegbermen met hier en daar Blaassilene (*Silene vulgaris*), Gewone margriet (*Leucanthemum vulgare*), Deens lepelblad (*Cochlearia danica*) en op een betegelde vluchtheuvel Tengere vetmuur (*Sagina apetala*).

2. Het Hulkensteinsebos (km-hok: 154/475, 155/475, 156/475 en 157/475)

Dit gebied is iets eerder aangelegd dan het voorgaande en daardoor zijn er ook meer soorten te vinden. Opvallend is dat Brede wespenorchis (*Epipactis helleborine*) hier en daar massaal voorkomt. Zowel de Smalle als de Brede stekelvaren (*Dryopteris carthusiana* en *D. dilatata*) komen voor, maar meer bijzondere varenssoorten hebben we niet gevonden.

Wel groeien er soorten van zandige standplaatsen: Dwergviltkruid (*Filago minima*), Bleekgele droogbloem (*Gnaphalium luteo-album*), Duinroosje (*Rosa pimpinellifolia*) en Keizerskaars (*Verbascum phlomoides*).

Vermeldenswaard is hier nog de vondst van Weidehavikskruid (*Hieracium caespitosum*). Deze soort is in 1996 al eens in het Cirkelbos gevonden (km-hok: 148/480, melding P. Bremer).

3. De Gooimeerdijk (km-hok: 145/482, 146/481, 148/480 en 149/480)

De combinatie van water, bazaltglooiing, talud, fietspad en weg op de dijk, zorgt voor een grotere verscheidenheid aan biotopen. Naast Gewone Engelwortel (*Angelica sylvestris*) komt ook Grote engelwortel (*Angelica archangelica*) in de spoelzone voor. Het is inmiddels geen zeldzame soort meer aan de randen van de Flevopolder. Ook Moerasmelkdistel (*Sonchus palustris*), Heen (*Bolboschoenus maritimus*) en Stijf barbarakruid (*Barbarea stricta*) werden hier regelmatig gevonden. Dotterbloem (*Caltha palustris*) en Kalmoes (*Acorus calamus*) werden maar eenmaal uit deze hokken gemeld. Op het talud vielen op: Blauw walstro (*Sherardia arvensis*) tweemaal, en Ruw vergeet-mij-nietje (*Myosotis ramosissima*) eenmaal. Opvallend was hier ook het voorkomen van Liggende klaver (*Trifolium campestre*) en Hazenpootje (*Trifolium arvense*).

4. Het Kromslootpark (km-hok: 140/481 en 140/482)

Het Kromslootpark is aangelegd als buffer tussen Almere-Stad en Almere-Haven. Het is een moeraspark met krekken; toegankelijk door wandel- en fietspaden. Rietorchis (*Dactylorhiza majalis* subsp. *praetermissa*) is hier de mooiste soort. Hiervan werden enkele exemplaren gevonden. Op de Gooimeerdijk werd Fijne kervel (*Anthriscus caucalis*) aangetroffen. Verder was Fijn hoornblad (*Ceratophyllum submersum*) een opvallende vondst.

Enkele conclusies:

- In totaal zijn er 339 verschillende soorten, waaronder 12 A-soorten en 4 RL-soorten genoteerd.
- Door de grondsoort, jonge zeeklei, is het aantal soorten niet erg hoog. Hetzelfde geldt voor het aantal A-soorten en RL-soorten.
- Soorten die in 20 of 21 van de onderzochte hokken voorkomen en dus in dit deel van Zuidelijk Flevoland algemeen zijn, hebben UFK 9; behalve Akkermelkdistel (*Sonchus arvensis*), die UFK 7 heeft. Toch zijn er nog 12 soorten met UFK 9 (die dus landelijk zeer algemeen zijn), die niet één keer zijn aangetroffen in de 21 onderzochte hokken. Deze soorten hebben dit deel van Zuidelijk Flevoland nog niet bereikt. Het betreft soorten als bijvoorbeeld Gewoon struisgras (*Agrostis capillaris*) en Grote kattenstaart (*Lythrum salicaria*).
- Grote brandnetel (*Urtica dioica*) kan tot meest algemene soort van het weekend worden uitgeroepen.
- Het Hulkensteinsebos is iets rijker aan soorten dan het Almeerderhout. Dit komt doordat het Hulkensteinsebos eerder is ingericht. Ook komt hier meer zandgrond voor.
- Voor Zuidelijk Flevoland geldt dat het aantal bekende soorten is gestegen van 422 naar 478.

Aanbeveling:

Omdat er nog zo weinig bekend is over de omgeving van Almere is het nuttig de inventarisatie over 5 à 10 jaar te herhalen. Mogelijk zijn er dan soorten die dit deel van de Flevopolder wel bereikt hebben.

Eindelijk kon er weer een inventarisatieweekend gehouden in Zuid-Holland. Goeree bleek een eldorado te zijn voor de ca. 25 floristen die het gehele weekend of een deel ervan hebben meegemaakt. Het gebied is zeer gevarieerd. Gradiënten van droog naar nat, zout naar zoet, kalkrijk naar kalkarm geven veel mogelijkheden om leuke soorten te vinden.

Drie typen gebied zijn bezocht. Een belangrijk deel van de inventarisaties heeft plaatsgevonden op de Slikken van Flakkee en de Kabbelaarsbank langs het Grevelingenmeer. Hier zijn resp. 6 en 3 km-hokken bezocht. In het schurvelingengebied zijn 2 km-hokken onderzocht; het oude duingebied, de Westduinen, was het derde doel. Naast het inventariseren van hokken is er ook aandacht besteed aan enkele projectjes.

Enige resultaten (Tabel 1):

De soorten – In totaal zijn in 12 km-hokken gegevens verzameld met hierin ruim 1700 waarnemingen verdeeld over 442 soorten. Hiervan zijn 28 RL-soorten en 22 A-soorten (zie Tabel 2). Wanneer we de soorten nader bekijken is er een duidelijk verband tussen de natuurlijkheid en het aantal RL- en A-soorten. Een logisch verband, want ongestoorde milieus zijn in Nederland zeldzaam, waardoor de soorten die daaraan gebonden zijn ook sneller op de Rode Lijst komen.

Tabel 1. De resultaten per km-hok.

gebied	hok	soorten	RL	A	RL en A %	onderz. %
Kabbelaarsbank*	1	46	3	3	13	75
	2	145	8	13	14	50
	3	166	11	9	12	100
Slikken van Flakkee**	4	71	8	4	17	100
	5	82	8	6	17	100
	6	91	8	3	12	50
	7	166	9	9	11	100
	8	192	7	4	6	100
Westduinen***	9	80	2	7	11	25
	10	229	8	10	8	100
Schurvelingen****	11	200	3	6	5	50
	12	240	0	10	4	100
* Recreatiegebied met bosaanplant en duin-valleivegetaties ** Verzoetende voormalige slikken. Bezochte deel grotendeels onbeheerd. *** Oude lage duintjes met kleine valleitjes **** Voormalig, in de jaren 30, vergraven duin.						

Tabel 2. Overzicht van de RL- en A-soorten.

RL/ A	naam	km-hokken v.m. slikken								duin e.o.			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4	Beemdkroon	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
3	Bevertjes	-	-	-	-	-	-	-	-	3	5	-	-
a	Bitterling	x	5	4	3	5	4	5	2	-	-	-	-
4	Bleek kweldergras	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
3	Brede orchis	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
4	Draadklaver	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
2	Dwergbloem	-	1	4	2	-	-	-	-	-	3	-	-
2	Dwergvlas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-
3	Dwergzegge	-	3	3	2	4	3	3	-	-	x	-	-
3	Echt duizendguldenkruid	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	x	-
a	Echte kruisdistel	-	2	-	-	-	-	2	4	4	4	x	2
3	Eekhoorngras	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
a	Egelboterbloem	-	-	2	-	-	-	-	-	-	3	-	-
3	Fraai duizendguldenkruid	x	4	3	5	5	5	5	2	-	-	-	-
a	Geel walstro	-	-	-	-	-	-	-	3	5	5	x	x
3	Geelhartje	x	5	5	4	5	4	5	x	-	4	-	-
a	Gele ganzenbloem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
3	Gevlekte orchis	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
3	Gewone agrimonie	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	x
3	Gewone vleugeltjesbloem	-	-	-	-	-	-	-	-	3	5	-	-
a	Gewone waternavel	-	2	4	-	-	1	2	-	3	5	-	-
2	Groot zee gras	-	-	-	x	4	x	-	-	-	-	-	-
a	Hazenpootje	-	3	2	-	1	-	1	x	x	x	x	x
a	Heelblaadjes	-	2	3	2	2	3	4	3	-	3	-	x
a	Hemelsleutel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
a	Hondsviooltje	-	-	-	-	-	-	-	-	3	x	-	-
a	Kattendoorn	-	-	-	-	1	-	4	-	-	-	-	x
4	Kleverige reigersbek	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
a	Kruipend stalkruid	-	1	2	-	-	-	-	-	4	4	x	x
a	Moerasmelkdistel	x	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
a	Moerasspirea	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x
3	Moeraswespenorchis	-	1	5	3	4	1	2	-	-	-	-	-
3	Overblijvende hardbloem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-
3	Parnassia	-	-	3	2	3	-	-	-	-	-	-	-
3	Rietorchis	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Rond wintergroen	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
a	Rood guichelheil	-	1	-	-	-	-	2	2	-	2	2	3
3	Selderij	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-
3	Sierlijke vetmuur	x	5	4	5	5	3	5	2	-	x	-	-
a	Sikkelklaver	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
a	Slangenkruid	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
4	Steenanjer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
a	Stijve ogentroost s.l.	x	5	5	3	5	-	5	2	4	5	-	-
a	Struikhei	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
3	Trosdravik	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-
a	Veldgerst	-	-	-	-	-	-	x	5	-	-	-	-
a	Veldhondstong	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	4
3	Wondklaver	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
3	Zeealsem	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
a	Zulte	-	3	x	2	3	5	5	-	-	-	-	-

Het Grevelingenmeer – Het percentage van RL- en A-soorten is langs het Grevelingenmeer relatief hoog. Vaak is het aantal RL-soorten groter dan de A-soorten. Het vrij natuurlijke biotoop geeft aan veel zeldzame(re) soorten een goede mogelijkheid. De RL-soorten zijn daar ook vaak massaal te vinden: regelmatig kon een abundantie van 5 worden genoteerd. Voorbeelden hiervan zijn Dwergzegge (*Carex oederi* subsp. *oederi*), Fraai duizendguldenkruid (*Centaureum erythraea*), Geelhartje (*Linum catharticum*), Moeraswespenorchis (*Epipactis palustris*) en Sierlijke vetmuur (*Sagina nodosa*). Met name de beweidde delen herbergen veel van deze (duinvallei)soorten. De hokken 2, 3, 7 en 8 zijn door de aanwezigheid van niet-natuurlijke- en storingsbiotopen veel soortenrijker, maar dat levert geen of weinig extra RL-soorten op. Twee andere opvallende soorten waren Kwispelgerst (*Hordeum jubatum*) en Eekhoorngras (*Vulpia bromoides*). Beide soorten zijn ook bekend uit Zeeland.

De Westduinen – Het aantal RL-soorten is ook hier relatief hoog, maar lager dan het aantal A-soorten. Alleen in deze km-hokken zijn gevonden: Bevertjes (*Briza media*), Gewone vleugeltjesbloem (*Polygala vulgaris*) en Hondsviooltje (*Viola canina*), soorten van duingraslanden. Ook zijn Steenanjer (*Dianthus deltoides*) en Overblijvende hardbloem (*Scleranthus perennis*) gevonden. De soorten zijn ook in 1978 daar aangetroffen.

Schurvelingen – Dit gebied ligt zwaar onder druk van recreatie. De hoge zandwallen worden vaak opgenomen in de tuin, groeien dicht of worden afgegraven. Toch komen er nog veel leuke soorten voor van met name droge zandgronden. Door de ontkalking vinden we ook soorten als Struikhei (*Calluna vulgaris*), Buntgras (*Corynephorus canescens*) en Zandblauwtje (*Jasione montana*). Het aantal RL-soorten is relatief laag. Het totaal aantal soorten kan heel hoog zijn. Km-hok 12, waar 240 soorten werden aangetroffen, mist allerlei soorten van de schurvelingen. In dit hok is alleen langs de weg geïnventariseerd.

De projectjes – Er waren verschillende projectjes in het weekend gepland. Van het project 'aantal soorten per strekkende km' volgt hier een kort overzicht (Tabel 3).

Door twee groepjes werden in twee km-hokken streeplijsten gemaakt per kilometer lopen. Hierdoor ontstonden vier lijsten per hok. Omdat het meer tijd kostte dan tevoren gedacht werd is in één hok door een groep maar 1 km gelopen.

Tabel 3. (Bij)gevonden soorten per strekkende kilometer.

km-hok A	traject 1	traject 2	traject 3	traject 4
soorten	123	102	119	90
nieuwe soorten	123	36	19	12
per groep	159		150	
totaal	190			

We zien dat het aantal nieuwe soorten duidelijk afneemt. De tijd besteed aan een strekkende kilometer was ca. 2 uur. Hoewel het maar een steekproef was van 1 km-hok, lijkt het er op dat een dergelijke kilometer (natuurlijk en agrarisch gebied) minimaal 1 dag inventariseren kost per ronde.

Van het andere km-hok waren maar drie lijsten. Na deze inventarisatie werden dan ook met gemak 30 extra soorten bijgevonden. Ook viel het bij de vergelijking van de lijsten op, dat de abundieschatting sterk uiteen liep. De groep met één lijst had een gemiddelde abundantie van 2,5 en de groep met twee lijsten 3,8 voor de gezamenlijke soorten.

Verslag van het inventarisatieweekend te Boxtel, 26 t/m 29 juni 1997 — John Bruinsma, Thorbeckelaan 24, 5694 CR Breugel

De 30 deelnemers onderzochten 22 km-hokken tussen Moergestel en St.-Michelsgestel. Deze hokken waren uitgezocht op grond van verschillende motieven. Zo wilde Natuurmonumenten gegevens van het Moergestels Broek. Het floristenbelang leidt altijd naar gevarieerde km-hokken in de hoop aardige soorten te zien. Daarom werden o.a. de Oisterwijkse bossen en vennen, delen van de Campina en graslanden langs de Beerze bezocht. Omdat op zondag altijd maar een halve dag gehokt kan worden, leek het verstandig om op die dag niet te gecompliceerde km-hokken uit te zoeken: met veel landbouw dus.

In totaal zijn 559 taxa genoteerd. Het aantal vondstmeldingen bedraagt 4511, gemiddeld per km-hok ruim 200 soorten. Het minimum is 108 (schraal bos en hei), het grootste aantal is 288 in een hok met hei, bos, vennen, beekdal, een spoorbaan en een landbouwgebied. De 's zondags – d.w.z. alleen 's morgens – gestreepte hokken vallen niet speciaal op door kleine aantallen soorten.

Het eerste dat aan de soortentabel opvalt, is het grote aantal soorten dat in alle tot vrijwel alle km-hokken voorkomt. 'Overal', zelfs in de hokken met uitsluitend bos of hei, vind je ruderalia als *Urtica dioica* (Grote brandnetel), *Trifolium repens* (Witte klaver), *Senecio vulgaris* (Klein kruiskruid), *Fallopia convolvulus* (Zwaluw-tong), *Matricaria discoidea* (Schijfkamille), *Lolium perenne* (Engels raaigras), *Sagina procumbens* (Liggende vetmuur) en nog honderd andere trivialiteiten.

Een TWINSPAN-analyse¹ geeft als eerste tweedeling in een groep km-hokken waarin bijna uitsluitend landbouw bedreven wordt en een groep km-hokken met daarnaast of uitsluitend vennen, bos en/of heide. Binnen de groep landbouwhokken onderscheidt TWINSPAN een groep met relatief meer 'vochtige soorten' (meest in een beekdal) en een groep met vooral meer 'droge soorten'. Het valt op dat alle onderzochte hokken in het Moergestels Broek in de laatste categorie vallen. Binnen de groep bos- en heide-hokken splitst TWINSPAN een drietal hokken af die liggen in het terrein van Natuurmonumenten in het beekdal van de Beerze. In deze hokken komen relatief wat meer soorten van voedselrijke, vochtige omstandigheden voor. In de overige bos- en heide-hokken groeien meer soorten van droge, al dan niet voedselrijke standplaatsen en enkele soorten van wat zuurdere/voedselarme vochtige omstandigheden.

Er zijn 26 Rode-Lijstformulieren ingevuld voor 19 soorten. 23 formulieren, voor 17 soorten, zijn ingevuld in de groep km-hokken met bos en heide. Vrijwel al deze vindplaatsen waren bekend. Naar mijn mening is van meer belang dat er nu volledige soortenlijsten van deze natuurgebieden zijn ontstaan, waarop een – schrik-barend? – aantal soorten van ruderaal omstandigheden prijkt.

De *Carum carvi* (Kranskarwij), die in het kamp enige opwinding veroorzaakte (Rode Lijst 0 zou Rode lijst 1 moeten worden), gaat terug op uitzetten. Dit is al te lezen in de Atlas van de Nederlandse Flora.² Blijft dus RL0.

De grote verrassing van het kampje was wel dat *Hydrocotyle ranunculoides* (Grote waternavel) gevonden werd in 5 km-hokken in de Essche Stroom (Fig. 1). In de loop van de zomer bleek dat de soort zeer massaal voorkomt in de Essche Stroom vanaf de stuw bij Oisterwijk, het stroomafwaarts gelegen deel van de Dommel en het Afwateringskanaal. Het is wel zeker dat Grote waternavel de winter 1995/96 en de elfsteden-winter 1996/97 heeft overleefd.

1. Alleen aan-/afwezigheid, met de standaardinstellingen van het programma.
2. J. Mennema, A.J. Quené-Boterenbrood & C.L. Plate (red.), 1980. Atlas van de Nederlandse flora 1: 79. Amsterdam.

Fig. 1. Grote waternavel (*Hydrocotyle ranunculoides*) in de Essche Stroom bij Boxtel. Foto A.J.J Lemaire.

We verbleven in een uitstekend groepsonderkomen op camping “Lauwerszee” te Vierhuizen, gelegen op het oude land nabij Zoutkamp. Tijdens het benauwd-warme weekend (afsluiting van de langdurige hittegolf in augustus) werden door 28 deelnemers maar liefst 41 km-hokken geïnventariseerd.

Grofweg valt het Groningse deel van de Lauwersmeerpolder in twee delen uiteen. De grens tussen beide delen is de weg Winsum-Lauwersoog. Het gebied ten oosten van de weg (de Marnewaard) wordt beheerd door het Ministerie van Defensie en is in gebruik als oefenterrein. Als er niet geschoten wordt is het grotendeels vrij toegankelijk. Ten westen van de weg liggen terreinen die beheerd worden door SBB. Dankzij de door beide instanties verstrekte vergunningen konden we ook terreinen inventariseren die normaal gesproken voor het publiek afgesloten zijn. Tot deze niet vrij toegankelijke delen behoren o.a. het ‘zoute kwel’ gebied in het noorden tegen de waddijk aan, het terrein ten oosten van Robbenoort en het uitgestrekte natuurgebied langs de oevers van het Lauwersmeer ten westen van de Strandweg. In dit deel werden onder meer bezocht: delen van De Rug, Ballastplaat, Pampusplaat en de Schildhoek. Het terrein de Schildhoek wordt extensief begraaasd; het bezit grote vermaardheid bij vogelaars. Ook voor floristen bleek het zeer de moeite waard. Op zaterdag werd met een speciale vaarexcursie een aantal van de in het Lauwersmeer gelegen eilanden geïnventariseerd.

In totaal werden er in het weekend door de deelnemers 4246 waarnemingen verzameld van 404 taxa. Het soortenrijkste hok (210/602) leverde 227 soorten op. De floristisch minst interessante km-hokken lagen in de Marnewaard in het sterk gedraineerde deel van het militair oefenterrein. Hier konden na uren sjouwen over de uitgestrekte vlakte vaak niet meer dan zo’n 80, meest vrij triviale soorten genoteerd worden. Ook km-hokken op de platen waren soms vrij soortenarm, maar floristisch veel interessanter met soorten van zilte graslanden als Rode ogentroost (*Odontites vernus* subsp. *serotinus*) en Goudknopje (*Cotula coronopifolia*). Deze laatste soort komt massaal voor op de oevers van het Lauwersmeer.

Tijdens het weekend werden 141 Rode-Lijstformulieren ingevuld die betrekking hadden op zeventien Rode-Lijstsoorten. Een vijftal Rode-Lijstsoorten werd in meer dan 25 van de 41 geïnventariseerde hokken aangetroffen: Geelhartje (*Linum catharticum*), Fraai duizendguldenkruid (*Centaureum pulchellum*), Rode ogentroost (*Odontites vernus* subsp. *serotinus*) en Sierlijke vetmuur (*Sagina nodosa*). Zes Rode-Lijstsoorten kwamen in minder dan drie hokken voor: Bitterling (*Blackstonia perfoliata*), Engels gras (*Armeria maritima*), Vleeskleurige orchis (*Dactylorhiza incarnata*), Armbloemige waterbies (*Eleocharis quinqueflora*), Draadklaver (*Trifolium micranthum*) en Kleverige reigersbek (*Erodium lebelii*). Het km-hok met de meeste Rode-Lijstsoorten is 210/602; in dit hok, dat tevens het meest soortenrijke is, werden in totaal elf Rode-Lijstsoorten gevonden.

Dankzij de door het Landelijk Bureau van FLORON beschikbaar gestelde gegevens uit FLORBASE-2b is het mogelijk een vergelijking te maken tussen gegevens verzameld in de periode 1975–1995 en de gegevens verzameld tijdens het kamp.

Van de 41 door ons geïnventariseerde km-hokken waren in FLORBASE-2b 359 taxa bekend. Daarvan zijn 61 taxa door ons niet teruggevonden. Hiertoe behoren o.a. Rode-Lijstsoorten als Schraallandpaardebloem (*Taraxacum celticum*) en Echt lepelblad (*Cochlearia officinalis* subsp. *officinalis*), maar ook een aantal heel 'gewone' soorten. Voor een deel valt het ontbreken van soorten op onze lijsten te verklaren door het betrekkelijk late tijdstip van de inventarisatie, waardoor bijv. echte voorjaars- en voorzomerbloeiërs gemakkelijk over het hoofd gezien konden worden. Bovendien waren net alle wegbermen in de Lauwersmeer gemaaid. Hierdoor kunnen ook soorten gemist zijn. Andere soorten zijn erg zeldzaam en komen waarschijnlijk maar met enkele exemplaren in een bepaald hoekje van een km-hok voor. Dit zou kunnen gelden voor bijvoorbeeld Honingorchis (*Herminium monorchis*) en Bonte paardestaart (*Equisetum variegatum*). Van deze twee soorten zijn in elk geval nog vondsten uit de laatste jaren bekend.

Aan de positieve kant van de balans staan 106 taxa, die nog niet eerder zijn opgegeven uit het geïnventariseerde gebied. Nieuw voor Groningen waren onder andere de vondsten van Draadklaver (*Trifolium micranthum*) op de waddijk en Smal vlieszaad (*Corispermum intermedium*). Deze laatste soort werd in drie km-hokken aangetroffen! Opvallend is het grote aantal oeverplanten, dat vermoedelijk 'nieuw' voor het gebied is: zo waren van opvallende soorten als bijvoorbeeld Zwanebloem (*Butomus umbellatus*), Kalmoes (*Acorus calamus*) en Moerasvergeetmij-nietje (*Myosotis scorpioides*) nog geen eerdere meldingen uit deze km-hokken bekend. Dat geldt ook voor waterplanten als Tenger fonteinkruid (*Potamogeton pusillus*) en Smalle waterpest (*Elodea nuttallii*). Een voor de hand liggende verklaring lijkt te liggen in de geleidelijk verdergaande verzoeting van het gebied. Andere soorten die nog niet eerder voor het Lauwersmeergebied waren opgegeven zijn onder andere Dwergviltkruid (*Filago minima*), Zandstruisgras (*Agrostis vinealis*), Tenger vetmuur (*Sagina apetala*), Akkerhoornbloem (*Cerastium arvense*) en Rode schijnspurrie (*Spergularia rubra*).

Behalve een recent overzicht van voorkomende soorten is tijdens het weekend ook een beter inzicht verkregen in de verspreiding van tal van soorten in het Lauwersmeergebied. Een mooi voorbeeld vormt Goudknopje (*Cotula coronopifolia*), een soort die volgens de waarnemingen uit FLORBASE-2b in slechts twee km-hokken voorkwam, maar tijdens het weekend in elf km-hokken langs het Lauwersmeer (vaak massaal) gevonden werd. Ook een toch opvallende soort als de Rietorchis (*Dactylorhiza majalis* subsp. *praetermissa*) ging dankzij onze activiteiten van vijf naar elf km-hokken.

Tijdens avondlijke discussies werd er heel wat afgepraat over de vondsten van de dag. Problemen waren er vooral bij het op naam brengen van de grotendeels al uitgebloeide Duizendguldenkruiden (*Centaureum*). In de Lauwersmeer komen Fraai duizendguldenkruid (*C. pulchellum*) en Strandduizendguldenkruid (*C. littorale*) vaak door elkaar voor. Zij bezorgden menig florist moeilijkheden bij determinatie met de Heukels'. De verwarring werd nog vergroot door het voorkomen van een sterk op Echt Duizendguldenkruid (*C. erythraea*) gelijkende hybridenzwerm.

Al met al een zeer geslaagd kamp. Het is gelukt om een goed overzicht te krijgen van de flora van het Groningse deel van de Lauwersmeer. In een jong, nog snel veranderend gebied als de Lauwersmeerpolder kan dat in de toekomst een waardevolle momentopname van de toestand in 1997 blijken te zijn.